

Завод за проучавање културног развитака, Београд

УДК 392.8(497.11)(049.32)
641.5(049.32)

УКУС СТАРЕ ПЛАНИНЕ НА ДЛАНУ

ДЕЈАН ЗАГОРАЦ, *УКУСИ СТАРЕ ПЛАНИНЕ –
ГАСТРОНОМСКО НАСЛЕЂЕ*, ЗАВОД ЗА
ПРОУЧАВАЊЕ КУЛТУРНОГ РАЗВИТКА,
БЕОГРАД 2018.

Укус Бердана, прва књига трилогије *Гастрономска мапа Србије*, Дејана Загорца и Јелене Бујдић Кречковић доживела је велики успех и 2012. године добила је награду за најбољу публикацију у области туризма *Туристички цвет*. Загорац је након тога наставио рад на гастрономско-културолошкој анализи Србије, и као логичан наставак уследила је самостална књига *Укуси Старе планине*. Ова публикација је, као и претходна, издање Завода за проучавање културног развитака и подржало ју је Министарство културе и информисања.

Регион Старе планине (општине Пирот, Димитровград, Књажевац и Зајечар), био је у фокусу Загорца као један од најлепших и природно најочуванијих делова Србије. Пркосећи опасности да знања становништва овог подручја заувек нестану књига *Укуси Старе планине*, нам доноси новитет у приступу очувања нематеријалне баштине. Публикација обухвата два дела – први део је теоријски, и представља својеврстан водич кроз изузетне пределе Старе планине, док други део доноси аутентичне рецепте овог краја. Истраживање гастрономске културе поставило је пред аутора задатак очувања традиционалних вредности, знања и умећа претходних генерација; које је он решио, а сазнања је објединио и приказао у поглављима: *Старопланинска села у околини Пирота, Пиротски ћилими и грнчарија, Књажевац – Варош добрих вина и очуване традиције...* Аутентичност и лични печат аутора огледа се у поглављима која на шалвив начин и у првом лицу доносе причу о легендарним

јелима. Поглавље *Прича о мени Боемској потковици* доноси исповест пиротске кобасице о њеним коренима, настанку и одласку у свет. Поглавље *Кад гости бану у Заглавак и Буџак – баница* говори нам о спремности и гостољубивости овог краја, јер кад гости изненада закуцају на врата овим умешним домаћицама не остаје ништа друго осим да брзо умесе налепшу ђаконију овог краја – баницу. Ако се неки путник намерник не нађе у прилици да буде гост на таквом ручку, писац га упућује да посети неку од култних кафана у којима ће осетити дух гастрономских легенди ових крајева.

Специфичан и помало поетски језик аутора, Дејана Загорца, чини ову књигу много значајнијом и занимљивојом од уобичајених културолошких анализа крајева Србије. Књига *Укуси Старе планине* чита се у једном даху, а због своје лепршавости и надахнућа просто нагони читаоца да је упије свим чулима. Богата и необузdana трпеза старопланинског краја нас мами својим интересантним укусима и мирисима неких древних времена, голицајући наша непца. Аутор је успео да нам дочара кулинарски идентитет једног народа, и да пред нама створи илузију једног мистичног и помало заборављеног начина живота.

Стара планина је послужила као несвакидашња инспирација аутору, који нам доноси поетску слику једне богате културе, али и изванредан културолошки водич кроз пределе и укусе Старе планине. Уколико се одважимо да кренемо овом сада већ утабаном стазом, на том путу открићемо много о настанку и развоју једне специфичне гастрономије. Упознаћемо људе који несебично одају своје кулинарске тајне и откривају нам неки древни, а опет нови свет укуса. Када пиротска софра одигра свој плес, не можете остати равнодушни и тада је време да се препустите мирисним винима и ракијама овог краја.

Рецепти које аутор прилаже у овој књизи, поред неспорног значаја бележења традиционалних сторопланинских укуса, диван су подстрек савременим домаћицама да се отисну у авантуру справљања аутентичних деликатеса. Интересантно је и то да поред бележења рецепата, аутор бележи и чувa народни језик овог краја, па су рецепти дати у изворном облику без већих корекција, онако како су забележени од самих домаћина и домаћица.

Вештим вођењем аутор нас упознаје са предивним крајолицима Србије, чувајући их од зуба времена и заборава. Када нас довољно омаме мириси кухиње, вина и ракија, пред нама извире свет пиротског ћилима који ће у себе уткати амајлију за дуг и срећан живот, који ће нам осигурати богатство,

срећу, слогу и напредак. Тако опремљени даровима, које нам дарива писац, не остаје нам ништа друго сем да их лубоморно спремимо у ћупове из пиротског краја.

Несвакидашњи и необични украси овог дела Србије окупљени су у овој књизи, која за циљ има допринос препороду и очувању традиције. Публикација је обогаћена и занимљивим, уметничким фотографијама пејзажа и јела, приказима старијих људи као чувара наше традиције. Фотографије су живих боја и на њима су приказане интересантне игре сенки и покрета, које имају за циљ да читаоцу верно прикажу један другачији, хуманији живот. Сlike градова, кућа, предела и људи приказују другачији свет, који писац вешто слика речју сакривене су између корица ове књиге. Текст одише смерношћу и једностваношћу живота становништва Старе планине. Природна лепота региона прелива се у редове текста и обратно. Вредност ове књиге је и у преношењу знања са старих на млађе генерације. Народно знање и умешност у гастрономији вековима таложено у нашем народу успешно је забележено из уста мудрих стараца и старица као наслеђе за будуће генерације.

Књига је привлачна не само као културолошка бележница и водич, већ и као значајно истраживање за социологе, етнологе и антропологе. Поред текстова који су написани на српском језику, уприличен је превод на енглески језик, што ову публикацију издваја из досадашњих оваквих дела, и чини га својеврсном незаобилазном „туристичком лектиром” за посетиоце из свих крајева света.

Укуси Старе планине су, иако важно културолошко истраживање и атрактиван модел приказивања једне културе, далеко више од тога, надасве једно значајно и занимљиво штиво са неоспорном уметничком нотом.